

Александрова Т. О.

здобувачка кафедри економічної кібернетики
КПІ ім. Ігоря Сікорського

РОЛЬ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ В РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА ЯК ОДИН З ФАКТОРІВ ЗРОСТАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

В наш час постіндустріального суспільства людський капітал відіграє дуже велике значення, витісняючи фінансовий, і становить близько 70% національного багатства розвинених країн, що значно більше ніж у середині ХХ століття (48%). Подібне зростання у розвитку пов'язане з багатьма факторами такими як: технологічний прогрес, економічне зростання, глобалізація, розвиток інфраструктури, дослідження та інновації, культурні чинники та соціальні зміни тощо. В сучасних умовах саме він є базою для економічного розвитку країни загалом та успіху окремого виробництва, будучи одним з ключових складових інтелектуального капіталу підприємства.

Основними компонентами людського капіталу є здоров'я, освіти, продуктивна праця, якість життя, і кожен з цих аспектів потребує уваги та розвитку. Людський капітал відіграє надзвичайно важливу роль в економіці, оскільки саме він виступає одним з основних чинників створення національного багатства, формуючи від 60 до 80% його обсягу [1]. Однак його значення не обмежується лише фінансовим внеском — людський капітал є джерелом інтелектуальної творчості, що забезпечує постійний розвиток. Даний факт відіграє особливу роль для підприємництва, де саме знання, компетенції, креативність і здатність до інновацій стають базисом для успіху бізнесу і загального економічного зростання країни.

Так історично склалося, що коли в 20 столітті все більше країн починали розуміти значення людського капіталу та робити акцент на його розвитку, в Україні панувала радянська влада, яка дуже сильно гальмувала цей процес, ставлячись до людини як до об'єктивного виробничого ресурсу. Після проголошення незалежності почала поступово усвідомлюватися важливість людського капіталу як стратегічного ресурсу та реалізовуватися кроки для його розвитку, зокрема шляхом реформування системи освіти, охорони здоров'я та соціального захисту.

Таким чином індекс людського капіталу України у період з 1990 по 2022 рік зріс з 0,731 до 0,734, тобто на 0,4%. На березень 2024 року ІЛР України складає 0,734, що свідчить про високий ступінь розвитку людського капіталу, окремо слід зазначити, що у загальносвітовому рейтингу Україна посідає 100 місце із 193 країн [2].

Слід відзначити, що згаданий прогрес є вкрай нерівномірним, і після 20 років стійкого падіння показник нерівності знову зростає. COVID-19 та повномасштабне вторгнення дуже негативно вплинули як на розвиток окремих підприємств, так і на зростання національної економіки в цілому. Вимушена міграція, примусова депортація, загибель мирного населення, руйнування освітньої інфраструктури, зниження економічної активності - все це призвело до значного скорочення параметрів людського капіталу України та гострого дефіциту робочої сили, скоротивши виробництво на третину. Активні бойові дії та провадження правового режиму воєнного стану негативним чином вплинуло на показники людського розвитку, проводячи відповідні паралелі з аналогічними параметрами характерними європейським країнам. Через втрати під час війни виникає потреба повернення та підтримки талантів. Для розвитку підприємництва потрібно не лише зберігати трудові ресурси, а й створювати умови для зростання і розвитку людського капіталу, що є основою для інноваційної діяльності та економічного зростання [3].

Також, розглядаючи тему ролі людського капіталу в розвитку підприємництва, неможливо оминати питання впливу технологічного прогресу, зокрема автоматизації та штучного інтелекту, на людський капітал. Адже саме технології є рушійною силою

економічного зростання, оскільки стимулюють накопичення знань та впровадження інновацій. Наразі велику кількість робочих місць замінюють машини та штучний інтелект., що вимагає від людей унікальної експертизи. У поєднанні з розвинутою емпатією та креативністю цінність спеціаліста на ринку праці зростає в рази. Тому наразі важливіше вкладатися в якість людського капіталу, розвиваючи у людей навички, які не можуть бути замінені автоматизованими системами. Це охоплює критичне мислення, креативність, адаптивність і соціальні компетенції, що стають визначальними факторами конкурентоспроможності та успішності як на рівні окремих працівників, так і на рівні економіки країни в цілому. Так, згідно з Цілями сталого розвитку ООН, розвиток людини має бути ключовою метою державної політики, а економічне зростання — лише засобом для цього. Людський капітал лежить в основі технологічного прогресу і є ключем до ефективного використання природного капіталу у виробництві. Недостатній розвиток людського капіталу в Україні обмежує її можливості для сталого розвитку в майбутньому.

Повертаючись до економічного складника, між людським капіталом і економічним зростанням існує тісний зв'язок, і розвиток людського капіталу може значно стимулювати економіку. Люди з вищим рівнем освіти, актуальними навичками та високою соціальною мобільністю не лише підвищують продуктивність і виробляють продукцію з високою доданою вартістю, а й отримують вищі доходи, що дозволяє їм більше витратити. Це, своєю чергою, сприяє зростанню внутрішнього ринку та економічному піднесенню. Розвиток людського капіталу є важливим і ефективним шляхом до економічного відновлення і стабільного зростання України. Зрештою, саме людський ресурс є основним капіталом держави, а людський капітал на рівні підприємства є головним фактором, від якого залежить ефективність інших складників розвитку підприємства.

Тож, підсумовуючи, можна стверджувати, що вкладаючи ресурси у своїх працівників, підприємства підвищують їхню трудову віддачу, зростає продуктивність праці, знижуються витрати часу і зміцнюється їхня конкурентна позиція. Тому країни активно конкурують за талановитих спеціалістів, розуміючи, що інвестиції в освіту та розвиток людського капіталу є вигідними довгостроковими інвестиціями. Випускники закладів вищої освіти стають податковими платниками та рушійною силою економічного зростання.

Підсумовуючи, людський капітал залишається ключовим джерелом відбудови економіки країни в повоєнний період, розвиток якого буде особливо актуальним, оскільки ефективність інституціональної та технологічної модернізації нашого суспільства багато у чому буде визначатися якістю національного людського капіталу. Цільові соціально-економічні інвестиції, спрямовані у сфери освіти, науки, охорони здоров'я та соціальну інфраструктуру є життєво важливими для пришвидшення темпів та характеру масштабного відновлення нашої країни.

Перелік посилань:

1. Залознова Ю. С., Азьмук Н. А. Людський капітал України в умовах війни: втрати та здобутки. *Економіка та суспільство*. 2022. № 38. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1312>.
2. Україна залишається країною з високим індексом людського розвитку — Звіт UNDP. UNDP. 2024. URL: <https://www.undp.org/uk/ukraine/press-releases/ukrayina-zalyshayetsya-krayinoyu-z-vysokym-indeksom-lyudskoho-rozvytku-zvit-undp>.
3. Важливість розвитку людського капіталу у сучасному світі. Якою має бути стратегія України. *Український інститут майбутнього*. 2021. URL: <https://uifuture.org/publications/vazhlyvist-rozvytku-lyudskogo-kapitalu-u-suchasnomu-sviti-yakoyu-maye-buty-strategiya-ukrayiny/>.